

Nr 844

Av herr **Hedlund m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 150, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1960/61, m. m.*

I anslutning till statsverkspropositionen har vi i motionerna I:399 och II:508 föreslagit, att den allmänna varuskatten skall upphöra vid nästkommande årsskifte. För tryggande av en stark driftbudget utan den allmänna varuskatten har vi i första hand föreslagit besparingar i den statliga verksamheten. För de inkomstförstärkningar, som härutöver eventuellt kan erfordras under en kortare saneringstid, har vi anvisat möjligheter på grundval av det budgetalternativ, som vi förelade 1959 års riksdag, men hemställt att regeringen efter riksdagsbeslut om den allmänna varuskattens avskaffande skall förelägga höstriksdagen förslag härom, därest och i den mån då skulle föreligga behov av sådan förstärkning av budgeten. Vi framhöll i de nämnda motionerna, att det fortgående konjunkturuppsvinget gjorde det möjligt, att statens inkomster kan komma att ökas med väsentligt högre belopp än som upptagits i finansplanen.

Riktigheten av denna bedömning har verifierats vid den förnyade beräkning av statsinkomsterna för budgetåret 1960/61 som riksräkenskapsverket verkställt. Såsom framgår av den föreliggande propositionen nr 150 angående komplettering av riksstatsförslaget m. m. har verket till följd av konjunkturuppgången uppräknat statsinkomsterna för nästkommande budgetår med 541 milj. kronor, varav 400 milj. kronor på inkomstskattetiteln. Enligt propositionen skulle emellertid årets löneuppgörelser med de statsanställda komma att belasta statsverket budgetåret 1960/61 med inte mindre än 425 milj. kronor i form av dels direkta täckningsanslag, dels minskad inleverans av överskottsmedel från affärsverken.

I propositionen har statsinkomsterna för nästa budgetår upptagits till 15 500 milj. kronor, innebärande en ökning med 849 milj. kronor i förhållande till det i statsverkspropositionen redovisade beloppet. Utgifterna på driftbudgeten beräknas nu i propositionen till 15 248 milj. kronor, en höjning med 396 milj. kronor i jämförelse med den i statsverkspropositionen redovisade siffran. Efter korrigeringar för ökad reservationsmedelsförbrukning m. m. har emellertid det beräknade driftbudgetöverskottet nedjusterats från 284 milj. kronor till 177 milj. kronor.

Den allmänna varuskatten och det ekonomiska läget

Finansministern hävdar i olika sammanhang i propositionen, att den allmänna varuskatten varit en nödvändig förutsättning för åstadkommande av en förbättrad budgetbalans och för förhindrande av ett allmänt efterfrågeöverskott i den svenska ekonomien. Vi kan inte dela denna uppfattning.

Den ekonomiska utveckling, som redovisas i propositionen, synes oss starkt bestyrka vår i tidigare sammanhang uttryckta uppfattning, att en god budgetbalans kan uppnås utan den allmänna varuskatten. De förslag som vi framfört synes medge en i förhållande till konjunkturläget starkare och bättre anpassad budget än regeringens förslag.

Vid vårriksdagen 1959 yrkade centerpartiet på besparingar som då beräknades uppgå till sammanlagt cirka 300 milj. kronor för budgetåret 1959/60. Den allmänna varuskatten beräknas för nämnda budgetår ha tillfört statskassan cirka 375 milj. kronor, från vilket belopp bortgår kostnader för staten i anledning av fördyringar och vissa kompensationsåtgärder till ett sammanlagt belopp av cirka 150 miljoner kronor, varför nettoinkomstökningen till följd av den allmänna varuskatten stannar vid cirka 225 milj. kronor. Med den politik som centerpartiet förordat skulle alltså driftbudgeten 1959/60 blivit några tiotal miljoner kronor starkare än det nu beräknade utfallet.

Vid höstriksdagen 1959 framlade centerpartiet förslag om erforderlig budgetförstärkning utan den allmänna varuskatten. De besparingar som vi då föreslog skulle för budgetåret 1960/61 uppgått till cirka 345 milj. kronor, medan de av oss föreslagna inkomstförstärkningarna beräknades till 885 milj. kronor. Härvid förutskickade vi emellertid, att vi avsåg att föreslå en väsentligt större folkpensionshöjning än den som regeringen aviserat. Med hänsyn härtill och med en viss korrigerings av inkomsterna av beskattningen av spritdrycker, som motiveras av konsumtionsutvecklingen, kan det beräknas, att vårt vid höstriksdagen framförda budgetalternativ skulle ha förbättrat budgeten 1960/61 med cirka 1 000 milj. kronor. Den allmänna varuskatten beräknas medföra en bruttoförstärkning på 1 400 milj. kronor. Från detta belopp avgår emellertid kostnader för staten i anledning av fördyringar och kompensationsåtgärder i följd av den allmänna varuskatten, vilka på i propositionen angivna grunder kan beräknas till cirka 470 milj. kronor. Nettoförstärkningen av den allmänna varuskatten stannar alltså vid cirka 930 milj. kronor. Vid bifall till vårt förslag höstriksdagen 1959 kunde alltså driftbudgeten för 1960/61 beräknas ha blivit cirka 70 milj. kronor starkare än enligt regeringens förslag. Den allmänna varuskatten är sålunda icke nödvändig för uppnående av en förbättrad budgetbalans.

Såväl vid höstriksdagen 1959 som vid årets riksdag har vi i motioner framhållit, att vi inte kan acceptera det hårda skattetryck, som blivit följden av den allmänna varuskatten. Utvecklingen under den senaste tiden

synes oss ha givit ytterligare belägg för riktigheten av denna vår ståndpunkt. Inför EFTA-marknaden och ett skärpt konkurrensläge framstår det som nödvändigt, att produktivitetsutvecklingen inom vårt näringsliv främjas i ökad utsträckning. Det genom den allmänna varuskatten höjda skattetrycket motverkar en sådan effektivisering och kan befaras medföra en väsentlig minskning av vårt näringslivs konkurrenskraft.

Utvecklingen synes oss också ha bekräftat, att den med den allmänna varuskatten förenade politiken fått en inflationistisk inverkan. Det torde inte kunna bestridas, att den kraftiga expansionen av statens utgifter redan i och för sig verkar i inflationistisk riktning. Men härtill kommer de följder, som direkt måste härledas till bl. a. den allmänna varuskatten. I propositionen beräknas, att konsumentprisnivån utöver den höjning med 3 procent, som direkt följt av den allmänna varuskatten, kommer att stiga ytterligare, så att medelprisnivån 1960 skulle komma att bli omkring 5 procent högre än under 1959. Den ytterligare prishöjningen synes alltså bli minst lika stor som den allmänna varuskatten, dvs. sammanlagt den största prishöjning som inträffat sedan den s. k. Koreainflationen. Anledningen härtill synes väsentligen vara att söka i att avtalsrörelsens resultat överstiger den tillgängliga produktionsökningen. Bakgrunden härtill torde — förutom ATP-avgifterna — främst vara den allmänna varuskatten.

Vårt budgetförslag

Avskaffande av den allmänna varuskatten enligt vårt förslag medför för nästa budgetår ett inkomstbortfall med cirka 500 milj. kronor. Med avdrag för administrationskostnader och fördyringar, som skatten förorsakar staten, blir den direkta budgetförsämringen cirka 450 milj. kronor. Efter justering av de konsekvensåtgärder, som föranletts av den allmänna varuskatten, kan budgetförsämringen beräknas stanna vid cirka 395 milj. kronor.

De förstärkningar av budgeten, som härvid blir nödvändiga, måste enligt vår mening i första hand uppnås genom besparingar. Såsom framgår av den till motionen fogade särskilda bilagan har centerpartiet vid årets riksdag förordat besparingar till ett sammanlagt belopp av 340 milj. kronor. Häri har inräknats sänkning av det särskilda anslaget för SJ:s lönekostnadsökningar med 20 milj. kronor, varom yrkande framställs i motion i anslutning till ifrågavarande proposition.

Det besparingsalternativ som vi sålunda anvisat har emellertid inte under den pågående riksdagen vunnit majoritetens stöd. Förslagen kan därför inte väckas ånyo förrän under höstriksdagen. Vi hemställer, att riksdagen efter beslut om avskaffande av den allmänna varuskatten från ingången av år 1961 måtte anhålla hos Kungl. Maj:t om framläggande till höstriksdagen av förslag till besparingar på grundval av det av oss förordade budgetalternativet.

Vi har i motion tidigare föreslagit, att vinstuttaget från LKAB skulle ökas med 60 milj. kronor utöver det i finansplanen beräknade. Anledning till ändring av detta yrkande synes oss inte förefinnas.

I fråga om inkomsterna från de affärsdrivande verken har vi i tidigare motioner yrkat att de av departementschefen upptagna vinstbeloppen från postverket och domänverket borde uppräknas med 5 resp. 20 milj. kronor. Avtalsuppgörelsen med de statsanställda har emellertid medfört att lönekostnaderna för de affärsdrivande verken kommer att öka med 153 milj. kronor. Därtill kommer merutgifter till följd av beslutet om den allmänna tilläggspensioneringen, dvs. ATP-avgifter för anställda som redan har pensionen ordnad genom arbetsgivaren, på sammanlagt ca 40 milj. kronor. Denna omständighet var emellertid känd vid tiden för statsverkspropositionen och kan sålunda inte ha inverkat på departementschefens nu gjorda beräkning. Departementschefen utgår från att de ökade lönekostnaderna vid de affärsdrivande verken på 153 milj. kronor kommer att försämra budgetutfallet med 132 milj. kronor. Härav belöper sig 70 milj. kronor på ett särskilt anslag till statens järnvägar och 62 milj. kronor på minskade vinstbelopp. Enligt departementschefens beräkning skulle statens affärsdrivande verk i sin verksamhet kunna täcka endast ca 13 procent av den ökade lönekostnaden. Vid jämförelse inom näringslivet i övrigt framstår inte detta som rimligt. Även andra företag får vidkännas kostnadsökningar för lönehöjningar och ATP-avgifter. Om dessa i likhet med de affärsdrivande verken utan prishöjningar skulle förmå täcka endast mindre än en tredjedel av denna sammanlagda kostnadsökning, skulle effekten på den allmänna prisnivån bli synnerligen allvarlig, detta särskilt som många företag arbetar praktiskt taget utan marginaler. Det anförda synes oss utgöra en illustration till nödvändigheten av effektivisering och rationalisering inom den statliga verksamheten.

Den konjunkturbild mot vars bakgrund departementschefen gjort sina beräkningar ger vid handen att de affärsdrivande verken bör kunna påräkna större inkomster än vad som tidigare antagits. Även om de ökade lönekostnaderna reducerar inkomsterna i viss utsträckning kan det inte vara realistiskt med en så omfattande reduktion som departementschefen räknat med. Statsmakterna måste i dylika spörsmål ådagalägga en annan syn, bl. a. för att därigenom driva fram effektivisering och rationalisering inom den statliga verksamheten. Med hänsyn till att man räknar med en produktivitetsökning på i genomsnitt 4—5 procent måste det beträffande affärsdrivande verk anses i hög grad rimligt och budgetmässigt säkerställt att de utan prishöjning eller återverkan på vinst skall kunna bära en tredjedel av till 5 procent uppgående löneökningar. Av den anledningen bör vinsten från postverket, televerket och statens vattenfallsverk uppräknas med 8, 13 resp. 3 milj. kronor. Beträffande domänverket utgör lönekostnaderna en relativt liten post. Verket har angett att dess möjligheter att möta lönehöjningar är

beroende av prisläget på trävarumarknaden. Vidare har verket beräknat sin vinst för de närmaste fyra budgetåren till 40 milj. kronor årligen. Då läget på trävarumarknaden för närvarande domineras av goda avsättnings- och prisutsikter bör domänverkets vinst icke beräknas understiga detta belopp. Det av departementschefen förordade beloppet bör följaktligen höjas med 17 milj. kronor. Vad statens järnvägar slutligen beträffar är ett särskilt anslag i nuvarande situation ofrånkomligt. Av skäl som det är överflödigt att här närmare utveckla måste dock ett anslag på 50 milj. kronor anses fullt betryggande. Det bör understrykas att dessa av oss förordade vinstbelopp bör betraktas som budgetmässigt säkerställda minimibelopp. Varje möjlighet till besparing och effektivisering som kan öka affärsverkens avkastning därutöver måste, såsom vi ovan framhållit, givetvis tillvaratagas.

Yrkanden angående inleverans av vinstmedel från de affärsdrivande verken framställer vi i särskilda motioner.

Enligt vårt förslag skulle sålunda statens inkomster från de affärsdrivande verken och LKAB ökas med 101 milj. kronor.

De utgiftsökningar, som skulle föranledas av förslag som vi framfört, kan för budgetåret 1960/61 beräknas uppgå till drygt 103 milj. kronor, varav 98 milj. kronor för den folkpensionshöjning som vi förordat utöver den av riksdagen beslutade. Till finansiering av denna förbättring av folkpensionerna har vi emellertid föreslagit höjning av folkpensionsavgiften med en procentenhet från år 1961, vilket för nästa budgetår skulle medföra en inkomstförstärkning av 100 milj. kronor. De inkomstminskningar, som skulle föranletts av våra förslag i fråga om familjebeskattningen och införande av rätt till resultatutjämning vid beskattningen, skulle ha uppgått till cirka 12,5 milj. kronor för nästa budgetår.

Vårt budgetalternativ innebär, såsom framgår av bilagan, en sammanlagd budgetförstärkning av 425 milj. kronor för nästa budgetår. Härvid skulle från de i propositionen angivna grunderna uppnås ett överskott på driftbudgeten av 207 milj. kronor mot av finansministern upptagna 177 milj. kronor.

I motionerna I:399 och II:508 har vi på grundval av tidigare redovisade förslag hemställt, att Kungl. Maj:t skall förelägga höstrikdagen förslag till inkomstförstärkningar, därest sådana skulle visa sig erforderliga för uppnående av en balanserad driftbudget. I motionerna anvisade vi förslagsvis sådana möjligheter till ett belopp av 235 milj. kronor för budgetåret 1960/61.

Med den nuvarande utvecklingen kan emellertid vid vårt alternativ ett icke oväsentligt driftbudgetöverskott uppnås utan de ifrågasatta inkomstförstärkningarna. Konjunkturutvecklingen kan sägas vara sådan, att ett icke oväsentligt budgetöverskott bör eftersträvas.

I första hand bör emellertid härvid strävandena inriktas på åstadkommande av ytterligare besparingar. Finansministern har räknat med att be-

hållningarna under driftbudgetens reservationsanslag skulle reduceras med 100 milj. kronor. En reservationsmedelsförbrukning av sådan omfattning synes oss icke böra äga rum i nuvarande konjunkturläge. På olika anslag bör behållningar i icke obetydlig utsträckning kunna erhållas. Vi anser det möjligt att på så sätt uppnå besparingar till ett belopp av minst 100 milj. kronor. Överskottet på driftbudgeten 1960/61 skulle härvid vid vårt alternativ uppgå till cirka 307 milj. kronor.

När situationen i fråga om statens inkomster och utgifter för budgetåret 1961/62 kan bättre överblickas kommer vi att framlägga de ytterligare förslag till besparingar resp. inkomstförstärkningar som då kan visa sig erforderliga.

Sänkning av skattetrycket

Avskaffande av den allmänna varuskatten enligt vårt förslag återställer skattetrycket till en rimligare nivå. Såsom vi ovan framhållit torde det dock bli nödvändigt med vissa mindre inkomstförstärkningar under en kortare saneringsperiod.

I nuvarande läge synes utöver slopande av den allmänna varuskatten statsfinansiella förutsättningar inte förefinnas för skattesänkningar av mera väsentlig och allmän omfattning. Vid årets riksdag har vi därför på ifrågasvarande område föreslagit endast vissa delreformer, avsedda att skapa större skatterättvisa och främja produktivitet och företagsamhet. Främst gäller detta våra förslag i fråga om familjebeskattningen och rätt till resultatutjämning vid beskattningen.

I motionerna I:400 och II:512 har vi föreslagit en allmän översyn av skattesystemet, varvid vi understrukt angelägenheten av såväl en sänkning av det totala skattetrycket som en enhetligare och för sparande och produktivitet bättre anpassad utformning av beskattningssystemet.

I den föreliggande propositionen aviserar finansministern sin avsikt att tillkalla utredningsmän med uppgift att till allsidig prövning upptaga frågan om skattesystemets utformning i hela dess vidd, omfattande beskattningen av såväl företag som enskilda personer. Det synes emellertid inte vara finansministerns avsikt, att den kommande utredningen även skall taga sikte på framtida skattesänkningar. I propositionen utsäges det, att vid bibehållande av den allmänna varuskatten utsikterna under de närmaste åren ter sig sådana, att skattehöjningar icke skulle behöva ske. Finansministern är sålunda icke främmande för tanken på ytterligare skattehöjningar efter några år — ovanpå den nu utgående allmänna varuskatten.

Vi anser, att målsättningen måste vara att efter beslut om den allmänna varuskattens slopande skapa förutsättningar för ytterligare skattesänkningar. Det bör ankomma på den kommande utredningen att även överväga möjligheterna härav. Yrkande härom framställer vi i annan motion.

Budgetplanering på längre sikt

För möjliggörande av framtida skattesänkningar är det nödvändigt att ökad återhållsamhet iakttages med statsutgifternas stegring. Det är anmärkningsvärt att finansministern i den föreliggande propositionen inte ägnar någon uppmärksamhet åt angelägenheten härav.

Vid 1959 års riksdag framförde vi från centerpartiet kravet på införande av långsiktplanering av statsbudgeten. Genom en sådan planering skulle på bättre sätt än tidigare en nödvändig angelägenhetsgradering och gallring mellan olika föreliggande utgiftsbehov kunna ske, och man skulle kunna undvika att utgiftsbeslut fattades som sedermera visade sig överstiga de tillgängliga resurserna. Förslag i samma syfte har sedan framlagts av besparingsutredningen.

I den föreliggande propositionen förklarar finansministern att han i anslutning härtill är beredd att förorda att arbetet med flerårsbedömningar ytterligare utvecklas och intensifieras och att resultatet härav så långt det är praktiskt möjligt fortlöpande redovisas för riksdagen. I nämnda syfte har inom finansdepartementet sammanställts beräkningar av hur statens utgifter och inkomster under vissa antaganden kan komma att utvecklas under budgetåren 1960/61—1964/65. Sammanställningen torde få betraktas som en inventering av de utgiftsbehov som enligt regeringens bedömning skulle föreligga för den ifrågavarande perioden. Enligt promemorian skulle den årliga utgiftsstegringen på driftbudgeten under perioden ligga vid i genomsnitt 4,8 procent, dvs. åtskilligt över den förväntade produktionsökningen på 3 à 4 procent.

Enligt vår mening måste målsättningen för långsiktplaneringen vara att åstadkomma en sådan avvägning i fråga om de framtida utgifterna, att utrymme samtidigt kan skapas för skattesänkningar. Staten får enligt vår mening inte taga i anspråk en ökad andel av nationalprodukten. Med det höga skattetryck som råder är det tvärtom angeläget, att denna andel successivt minskas.

Med stöd av vad ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen vid behandling av propositionen nr 150 måtte

I. efter beslut om avskaffande av den allmänna varuskatten enligt av oss tidigare framfört förslag i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla

a) om framläggande av förslag till höstriksdagen angående besparingar i den statliga verksamheten på grundval av det alternativ vi ovan angivit,

b) om åtgärder till sådan återhållsamhet vid användande av å riksstaten uppförda anslag och förbrukning av behåll-

ningar på reservationsanslag, att för budgetåret 1960/61 medelsförbrukningen i förhållande till riksstaten kan minskas med minst 100 milj. kronor i enlighet med vad som anförts i motionen;

II. till grund för långsiktsplaneringen av statsbudgeten uttala, att vid densamma en sådan avvägning måtte åstadkommas i fråga om de framtida utgiftsbehoven, att utrymme samtidigt kan skapas för skattesänkningar i enlighet med vad som anförts i motionen.

Stockholm den 17 maj 1960

Gunnar Hedlund

Lars Eliasson
i Sundborn

Nils G. Hansson
i Skegrie

J. W. Pettersson
i Norregård

Bilaga

Centerpartiets budgetalternativ

DRIFTBUDGETEN

	<i>Budgetår</i>	
	<i>1960/61</i> mkr	<i>1961/62</i> mkr
<i>Besparingar</i>		
Minskade utgifter för räntegarantier till följd av höjning av de garanterade räntorna	66,0	145,0
Minskade utgifter för räntegarantier till följd av lägre ränta	15,0	35,0
Minskade förluster på statliga bostadslån till följd av ränteregulering	5,0	14,0
Minskade förluster till följd av förräntning av vissa nu oförräntade bostadslån	10,0	20,0
Minskat statsbidrag till sjukförsäkringen	110,0	100,0
Beredskapsarbeten på gator och vägar	35,0	35,0
Slopande av tolagersättningen	32,0	32,0
Särskilt anslag till SJ	20,0	20,0
Div. smärre besparingar	22,0	22,0
Minskade utgifter för statskuldsräntor	25,0	25,0
	+ 340	+ 448

	1960/61		Budgetår		1961/62	
	mkr				mkr	
<i>Utgiftsökningar</i>						
Höjda folkpensioner	98,0				195,0	
Yrkanden under åttonde huvudtiteln	2,2				2,2	
Yrkanden under nionde huvudtiteln	1,9				1,9	
Yrkanden under tionde huvudtiteln	1,4	—103,5			1,4	— 200,5
<i>Inkomstökningar</i>						
Ökade inkomster från de af-färsdrivande verken och LKAB	101,0				101,0	
Ökade inkomster av folkpensionsavgiften	100,0	+201			275,0	+ 376
<i>Inkomstminskningar</i>						
Sambeskattningen	2,0				4,0	
Resultatutjämningen	10,5	— 12,5			21,0	— 25,0
<i>Sammanlagd budgetförstärkning</i>						
		+425,0				+ 598,0
Av finansministern beräknat budgetöverskott		+177,0				+ 177,0
Behållningar på anslag		+100,0				
<i>Omsättningsskattens avveckling</i>						
Omsättningsskatten avvecklas 1/1 1961, inkomstminskning	500,0				1 400,0	
Minskade utgifter i den statliga verksamheten till följd av omsättningsskattens avveckling	50,0		100,0			
Återgång till förutvarande barnbidrag	45,0			90,0		
Ett folkpensionsindex ..	10,0	105,0	—395,0	40,0	230,0	—1 170,0
Beräknade inkomstökningar och besparingar					400	+ 400
Nu beräknat budgetöverskott enl. centerpartiets alternativ		+307,0				—